

A NÉMET LOGISZTIKAI SZAKNYELV FELÉPÍTÉSE

STRUCTURE OF GERMAN LOGISTICS PROFESSIONAL LANGUAGE

Dr. Kriston Renáta, Kegyesné dr. Szekeres Erika***

ABSTRACT

Most research on logistics professional language has targeted Hungarian language so far, therefore analysis of German logistics professional language introduces a new feature in professional language research. However it is only one reason for the choice of the German logistics language as the subject of the study. Another important factor for carrying out German language research is the preparatory works in progress of a German language-based logistics professional dictionary. Dictionary work always has to be preceded by lexicological studies and the relating work; currently the decision on entries and aspects concerning their structure form the backbone of our German profession language research.

1. BEVEZETÉS

Jelen kutatás elvégzése egy készülő háromnyelvű (német-magyar-angol) logisztikai tanulói szakszótár koncepciójának és szerkesztési útmutatójának az elkészítéséhez elengedhetetlenül szükséges. A szaklexikográfiai munkát mindig meg kell(ene) előznie lexikológiai és morfológiai kutatásoknak, ugyanis az egyes szaknyelvek jellemzőinek a feltérképezése nélkül szinte lehetetlen a címszavak megfelelő kiválasztása és elrendezése. A lexikológiai vizsgálatok főként a címszavválasztás szempontjainak meghatározását könnyít(het)ik meg, míg a morfológiai (főleg kontrasztív) vizsgálatok a címszóelrendezés (l. szintagmák, kollokációk) során nyújthatnak segítséget.

A következőkben a lexikológiai vizsgálatokra koncentrálunk, ezek közül is azokat kívánjuk elvégezni, melyek közvetlenül elősegítik a címszavválasztás és -elrendezés szempontjainak a kidolgozását. Azért esett a német logisztikai szaknyelvre (és nem a magyarra) a választásunk, mert a tervezett szakszótár kiinduló nyelve a német lesz. Vagyis a címszavválasztásnál csak a német logisztikai szaknyelv „elemei” jöhetnek szóba. Indokolt esetben utalunk a magyar logisztikai szaknyelv kapcsán végzett kutatásokra is, itt kell megjegyezni, hogy ezek vannak többségben.

* egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéke

** egyetemi docens, Miskolci Egyetem Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszéke

2. A LOGISZTIKA FOGALMA

A német logisztikai szaknyelv vonatkozásában kevés forrás áll rendelkezésre, igazán egy diplomamunka (Oleniacz 2009) foglalkozik részletesen a német logisztikai szaknyelv jellemzőivel, bár itt is inkább a kontrasztív szempontok (német–lengyel) dominálnak.

Kiindulópontként mindenek előtt a logisztika fogalmát kell tisztázni – szigorúan a német szakirodalomra támaszkodva (Arnold/ Furmans/ Isermann/Kuhn/Tempelmeier 2008:3): „Logisztikai folyamat alatt minden szállítási, tárolási, valamint az ezekhez szorosan kapcsolódó be-, ki- és átrakodási folyamatot, elraktározást, elszállítást és komissiózást értünk.”

A logisztika általános definíciója hozzásegít annak meghatározásához, hogy mely tudományágak játszanak még fontos szerepet a logisztikában a fent említettekén túl: „A logisztika a logisztikai rendszerek kialakítását, valamint az ezekben zajló logisztikai folyamatok irányítását jelenti.” (Arnold/ Furmans/Isermann/ Kuhn/Tempelmeier 2008:4)

A definíció még három fontos szemponttal egészül ki, melyek a következők:

1. A logisztikában kiemelkedő szerepe van az információnak, mely a folyamatok irányításának lényegi előfeltétele. Minden logisztikai rendszernek szüksége van egy információs és kommunikációs rendszerre (IK-System) – ezek segítségével érhető el, hogy a vezérelt objektumok mozogjanak és térben távol is irányíthatóak legyenek.

2. A következő szempont a logisztikában az átfogó látásmód, vagyis minden folyamatot rendszerben kell szemlélni. Az egyes egységek egymásra épülnek (lásd szállítás, raktározás), így a logisztikai gondolkodás során képesnek kell lenni mind külön-külön, mind rendszerben is értelmezni és irányítani a különböző folyamatokat.

3. Harmadik, egyben utolsó lényegi elem, mellyel a logisztika foglalkozik: fizikai rendszerek és folyamatok kialakítása és irányítása. Ezekhez főként műszaki és (köz)gazdasági feladatok elvégzésére van szükség. (Arnold/ Furmans/Isermann/Kuhn/Tempelmeier 2008:3)

3. A LOGISZTIKA INTERDISZCIPLINÁRIS JELLEGE

A logisztika általános német fogalmi meghatározásával egy lényegi kérdéshez jutottunk el: A logisztika interdiszciplináris jellegű, tárgyát képezi a gazdaságtudományoknak, a műszaki tudományoknak és az informatikának. Itt érdemes párhuzamot vonni a magyar logisztikai szakirodalom megfelelő vonatkozásaival: Nyakas Judit (2011:64) doktori disszertációjában szintén a logisztika interdiszciplináris jellegére mutat rá és Veresre (2008:18) támaszkodva 'A logisztika határterületei' című fejezetben nyolc területet nevez meg, melyekkel a logisztika érintkezik: földrajztudomány, közgazdaságtudomány, műszaki tudományok, térgazdaságtan, vezetéstudomány, regionális tudomány, közlekedéstudomány és matematika. Csupán ezt követően és a vállalati kommunikációra korlátozva említi meg az informatikát, azt is utolsóként: „A vállalati kommunikációban a logisztika szoros kapcsolatban áll a marketinggel, a pénzügygel és az informatikával.” (Nyakas 2011:64)

Elsőként 'a logisztika és határterületei' problémakört érdemes tisztázni: Meglátásunk szerint a műszaki tudományok és a gazdaságtudományok nem a logisztika határterületei, hanem a logisztikát megalapozó tudományágak (mind a német, mind a magyar logisztikai szaknyelvben), hiszen a logisztika ezekre a tudományokra épül - vagyis a logisztika szerves részét képezik. Ezt a kijelentést támasztják alá többek között a logisztikai felsőoktatásban megjelenő modulok, nézzük először a Németországban oktatott logisztikai tárgyakat két egyetemen: a Dortmundi Műszaki Egyetemen (*Technische Universität Dortmund*) a Gépészmérnöki Karon belül (*Fakultät für Maschinenbau*) jelenik meg a logisztika, mégpedig a Szállítási és Raktározási Tanszéken (*Lehrstuhl für Förder- und Lagerwesen*), ahol a főbb tárgyak közé az anyagmozgatás (tervezés, technika, irányítás), a logisztika, a gépészet, a gazdaságtudományok, a műszaki informatika és az informatika tartozik ([www. http://www.flw.mb.tu-dortmund.de/de/im-profil/arbeitsgebiete.html](http://www.flw.mb.tu-dortmund.de/de/im-profil/arbeitsgebiete.html)).

A magdeburgi Otto von Guericke Egyetem kapcsán először azt érdemes bemutatni, hogy mit nyújt az egyetem általánosságban a logisztikai tanulmányok során, a honlapról idézve: „Műszaki mérnöki és nemzet-, illetve közgazdasági ismereteket közvetítünk, informatikai aspektusokkal egyaránt. Mindezeket olyan műszaki alkalmazási területek egészítik ki, mint termelési technika, anyagmozgatási technika, információs és kommunikációs technika vagy környezetvédelmi technika.”

(<http://www.ilm.ovgu.de/studium/studiengaenge/wlo/bsc.html>)

Az Otto von Guericke Egyetemen (*Otto von Guericke Universität*) szintén a Gépészmérnöki Karon (*Fakultät für Maschinenbau*) találkozhatunk a logisztikai képzéssel (l. logisztikai gazdasági mérnök - Wirtschaftsingenieur Logistik), mely a Logisztikai és

Anyagmozgatási Intézetben zajlik (*Institut für Logistik und Materialflusstechnik*), annak több tanszékén: Anyagmozgatási Tanszék (*Lehrstuhl für Materialflusstechnik*), Logisztikai Tanszék (*Lehrstuhl für Logistik*), Logisztikai Rendszerek Tanszék (*Lehrstuhl für Logistische Systeme*). A tanszékek közül az Anyagmozgatási Tanszék a gépészeti és acélszerkezeti elemek fejlesztésére és tervezésére fókuszál, míg a Logisztikai Tanszéken a műszaki mérnöki ismeretek elmélyítése történik. A Logisztikai Rendszerek Tanszéken többek között a logisztikai folyamatok tervezése és optimalizálása, a logisztikai hálózatok kialakítása zajlik. Emellett még fontos megemlíteni a vállalati felépítés, tervezés és irányítás modulokat is. (<http://www.ilm.ovgu.de/lehrstuehle/ueberblick/logistik-p-20.html>).

Amint látható, a német logisztikai felsőoktatásban „alapozó” tárgyakkal számítanak a műszaki és a gazdasági ismeretek.

Ezek után érdemes megvizsgálni a magyar logisztikai felsőoktatásban előforduló fontosabb tanegységeket, választásunk szintén két egyetemre esett: a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemre és a Miskolci Egyetemre. A Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Közlekedésmérnöki és Járműmérnöki Karán logisztikai mérnök képzés zajlik (MSc), melynek bemeneti feltétele a mérnök végzettség (közlekedésmérnöki alapszak, illetve bizonyos feltételekkel gépészmérnök, mechatronikai mérnök alapszak stb.). Ez egyértelműen azt mutatja, hogy szükség van a logisztikában műszaki alapképzettségre, ez a műszaki jelleg a logisztikai szakszókincsre is hatással van. A honlapon megtalálható a logisztikai képzés céljai között, hogy milyen ismereteket közvetít az egyetem a képzés során: „A képzés célja olyan mérnökök képzése, akik a logisztika szakterületéhez kapcsolódó természettudományos, specifikus műszaki, gazdasági/menedzsment, informatikai és ipari, közlekedési technológiai ismereteik birtokában alkalmasak a vállalatokon belüli és a vállalatok közötti anyagáramlást, valamint az ahhoz kapcsolódó információáramlást megvalósító logisztikai folyamatok és rendszerek elemzésére, tervezésére, szervezésére, és irányítására, valamint a logisztikai rendszerek elemeit képező logisztikai gépek, eszközök, berendezések tervezésére, fejlesztésére és azok gyártásában, minőségellenőrzésében való közreműködésre, üzemeltetésük irányítására.”

(<http://www.kozlek.bme.hu/KSK-MSc-k/MSc-LM.html>)

Végül a Miskolci Egyetem Gépészmérnöki és Informatikai Karán folyó logisztikai képzést mutatjuk be, mely feladatot a Anyagmozgatási és Logisztikai Tanszék látja el. A logisztikai mérnök MSc képzésben többek között a következő tárgyak jelennek meg: logisztikai gépek, logisztikai berendezések, logisztikai informatika, minőségbiztosítás és karbantartás logisztikája, számítógéppel integrált gyártó-szerelőrendszerek logisztikája stb.

(<http://logistics.alt.uni-miskolc.hu>)

A magyar képzéseket is figyelembe véve megállapítható, hogy a fent említett két kulcsterület (műszaki, gazdasági) nélkül nem működhet napjainkban a logisztika tudománya.

A következő kérdéskör, melyet fontos megvitatni, az informatika szerepe a logisztikában. Nyakas (2011:64) disszertációjában csak mellékesen utal az informatika és a logisztika kapcsolatára, ezt is a vállalati kommunikációra korlátozva teszi meg. A legtöbb tanulmány élesen ellentmond ennek és az informatika kiemelkedő szerepére mutat rá a logisztikában is (Pfohl 2000:190; Molnár 2005:6). A logisztikában egyre inkább előtérbe kerül az informatika, mivel a vállalatok az információs és kommunikációs technológiák rohamos fejlődésével növelhetik versenyképességüket és csökkenthetik költségeiket, lásd pl. számítógépes raktárirányítási rendszerek (Molnár 2005:7). Az informatika térhódítását és jelentőségét a fenti felsőoktatási intézmények már régen felismerték és mindenütt oktatják valamilyen formában a tárgyat (l. logisztikai informatika, számítógéppel integrált gyártó-szerelőrendszerek logisztikája stb.).

4. A LOGISZTIKA FELOSZTÁSA TUDOMÁNYTERÜLETEK SZERINT

A logisztika konkrét (Arnold/ Furmans/Isermann/ Kuhn/Tempelmeier 2008:3) és általános (Arnold/ Furmans/Isermann/Kuhn/Tempelmeier 2008:4) definíciója alapján, valamint a fent vázolt felsőoktatási modulok figyelembe vételével a következő tudományterületek bírnak domináns szereppel a logisztikában, melyeknek a primér elnevezést adtuk:

Primér területek (a fenti definíciók és tanegységek alapján): szállítmányozás, tárolástechnika, rakodástechnika, anyagmozgatás, műszaki logisztika, gazdasági logisztika, informatikai logisztika. Itt fontos megemlíteni, hogy az említett területek nem külön-külön, hanem egymással összefonódva, illetve egymásra épülve jelennek meg a logisztikában. A műszaki, gazdasági és informatikai területeken belül – mint ahogy ezt az elnevezések is mutatják – kifejlődött egy olyan ág, amelyre a logisztika (és ezáltal a logisztikai szakszókincs is) támaszkodik, l. műszaki logisztika.

Vitathatatlan az a tény is, hogy emellett számos más területtel is érintkezik a logisztika (l. Gunther/Tempelmeier: 2005:8; Nyakas 2011:64), ezeket nevezhetjük határterületnek vagy szekundér területeknek: közlekedéstudományok, földrajztudományok, matematika, szociológia, pszichológia és jogtudományok.

Újdonságként említhetjük a logisztikában az ökológia (l. Nagel 2011; Szöllősi 2000) megjelenését - itt az a probléma vetődik fel, hogy vajon primér vagy szekundér terület-e. Véleményünk szerint a primér tudományok közé kell sorolni az ökológiát (illetve ökológisztiát): Van ugyanis egy konkrét ág a logisztikában, amire szervesen épül az ökológia, vagyis

ahol az újrahasznosíthatóságra és a környezetbarát technológiákra törekednek, ez pedig a hulladék és göngyöleghasznosítás. A nyelv is jól kifejezi a két tudományterület összekapcsolódását: a német *Ökologistik* szó tükörfordítása jelenik meg a magyar nyelvben *ökologisztika* néven. (Az ökológia szót is egy német tudós alkotta, Ernst Heinrich Philipp August Haeckel.)

Így a logisztika felosztásánál ki kell egészíteni a primér területeket egy nyolcadik tudományággal, az ökológisztiával.

Primér területek:

- Szállítmányozás
- Tárolástechnika
- Rakodástechnika
- Anyagmozgatás
- Műszaki logisztika
- Gazdasági logisztika
- Informatikai logisztika
- Ökológisztiika

Szekundér területek:

- Közlekedéstudományok
- Földrajztudományok
- Matematika
- Szociológia
- Pszichológia
- Jogtudományok
-

A primér és szekundér területek felvázolására azért volt szükség, hogy el lehessen dönteni a címszóválasztás szempontjait. Elhatározás kérdése, hogy az exhaustív vagy a szelektív jelleg domináljon a címszavak kiválasztása során. Itt érdemes kitérni arra, hogy mit értünk a lexikográfiában a két kifejezés alatt. Felber/Schaeder-re támaszkodva (1999:1736): Ha a készülő szakszótár szókincse, (inkább címszólistája) 80-90 százalékban fedi az adott szakterület szókincsét, akkor „kevésbé szelektív” szótárról beszélhetünk. Amennyiben ez az érték 70-80 %-ra csökken, „közepesen szelektív” szótárral van dolgunk. A 90 % feletti érték – az eddigiek alapján - az exhaustív kategóriát, a 70 % alatti pedig a szelektívét jelenti. Ami döntően meghatározza az exhaustív, illetve a szelektív jelleg, az a tervezett célcsoport. Mivel az elsődleges célcsoportot a szakszótár szerkesztése során a logisztikai szaknyelvet tanulók teszik ki és a szótár csak terminologizált kifejezéseket tartalmaz, ezért a címszóválasztásnál a szelektív jelleg fog érvényesülni. Ez azt jelenti, hogy a primér területek kapnak majd elsőbbséget a címszóválasztás során (l. még Kriston 2012).

5. A LOGISZTIKA FELOSZTÁSA MIKROLOGISZTIKAI SZEMPONTOK SZERINT

A következő vizsgálatokra a címszóelrendezés szempontjainak a kidolgozása miatt van szükség. Mint

ahogy az egy korábbi tanulmányban megjelent, a szakszótárban az alfabetikus elrendezésre törekszünk (Kriston 2012). Emellett szól a könnyebb fellelhetőség és a felhasználóbarát jelleg. Tervezünk azonban a szótáron kívüli részben egy területek szerinti elrendezést is, ez főleg mikrologisztikai szempontokat fog követni.

A logisztikai rendszereket makro-, mikro- és metalogisztikára oszthatjuk fel (Prezinszki 2000:37). A makrologisztikai rendszerek általában földrajzi, területi alapon határolhatók el. Makrologisztikai rendszerként értelmezhető például egy nemzetgazdaság, egy kontinens vagy az Európai Unió is. A vállalatok közötti közvetett elosztás, szállítás egy- vagy többlépcsős logisztikai rendszerek segítségével valósíthatók meg. Ezeket a metalogisztikai rendszer összefoglaló névvel illelhetjük, melynek a stratégiai szövetség az egyik alapja.

A szakszótárban a tematikus elrendezésnél kizárólag a mikrologisztikai rendszer elemeit vesszük számításba, ezek közül is csupán a vállalati logisztikát. A mikrologisztikai rendszer bemutatásánál Blocher/Rupper (1993:9) felosztására támaszkodunk: A mikrologisztikai rendszerek kórházi logisztikára (Krankenhauslogistik), katonai logisztikára (Militärlogistik), vállalati logisztikára (Unternehmenslogistik) és egyéb szervezethez tartozó logisztikára (Logistik sonstiger Organisation) oszthatóak fel. A továbbiakban a vállalati logisztikára koncentrálunk és a következő területeket különíthetjük el ezen belül: iparvállalati, kereskedelmi vállalati, szolgáltató vállalati logisztika. A vállalatok esetében a mikrologisztikának általában három fő területét szokták megkülönböztetni:

- a beszerzési logisztikát (Beschaffungslogistik),
- a termelési logisztikát (Produktionslogistik),
- és az értékesítési (vagy disztribúciós) logisztikát (Distributionslogistik).

A tematikus elrendezés során a fenti három terület szakszavait csoportosítjuk és jelenítjük meg: a beszerzési, a termelési és az értékesítési logisztikáét.

A logisztika tudományági és mikrologisztikai felosztása jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy a címszóválasztás és a címszavak elrendezése során az objektív szempontok domináljanak és lehetőség legyen rendszerekre támaszkodni.

Összefoglalásul kijelenthetjük, hogy a címszólista összeállítása során kizárólag a primér területek szakszavait vesszük figyelembe, a logisztika tematikus elrendezése pedig a mikrologisztikai rendszerekre korlátozódik.

6. IRODALOM

- [1] ARNOLD D., FURMANS K., ISERMANN H., KUHN A., TEMPELMEIER H. (2008): Handbuch Logistik. 3., neu bearbeitete Auflage. Springer-Verlag, Berlin, Heidelberg
- [2] BLOCHER C., RUPPER P. (1993): Unternehmenslogistik: Ein Handbuch für Einführung und Ausbau der Logistik in Unternehmen. 3. Auflage. Zürich
- [3] FELBER H., SCHAEDELER B. (1999): Typologie der Fachwörterbücher. In: Hoffmann, Lothar/Kalverkämper, Hartwig/Wiegand, Herbert Ernst (Hgg.): Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft. 14. Fachsprachen: ein internationales Handbuch zur Fachsprachenforschung und Terminologiewissenschaft = Languages for special purposes Band 14.2. Berlin/New York: de Gruyter. 1725-1743.
- Gunther, Haus-Otto / Tempelmeier, Horst (2005): Produktion und Logistik. Springer Verlag. 6. Auflage. Berlin, Heidelberg, New York
- [4] KRISTON R.(2012): Egy készülő többnyelvű logisztikai tanulói szakszótárról. XXVI. microCAD Nemzetközi Tudományos Konferencia, Miskolc
- [5] MOLNÁR B. (2005): Raktári komissziósai folyamatok tervezése és irányítása. PhD-értekezés. Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem. Budapest
- [6] NAGEL A. (2011): Logistik im Kontext der Nachhaltigkeit. Dissertation an der Technischen Universität Berlin
- [7] NYAKAS J. (2011): A magyar logisztikai szaknyelv vizsgálata. Doktori disszertáció. Veszprém
- [8] OLENIACZ K. (2009): Logistik in der Europäischen Union. Eine Terminologiearbeit Deutsch-Polnisch. Wien. Diplomarbeit
- [9] PFOHL H. (2000): Logistikforschung. Erich Schmidt Verlag
- [10] POLÓNYI I. (2007): Tevékenységmenedzsment. Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Kar. Debrecen
- [11] PREZINSZKI J. (2000): Logisztika I. BME Mérnöktovábbképző Intézet, Budapest
- [12] SZÖLLŐSI A. (2000): Ökológiztika a vállalatok működésében. Széchenyi István Főiskola. Győr
- [13] VERES L. (2008): Térségi logisztika. Dunaújváros, Főiskolai Kiadó

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

„A bemutatott kutató munka a TÁMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001 jelű projekt részeként az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.”

“This research was carried out as part of the TAMOP-4.2.1.B-10/2/KONV-2010-0001 project with support by the European Union, co-financed by the European Social Fund.”